

ביטוח נכות כללית

גמלאות ענף נכות כללית

במסגרת ענף נכות כללית משולמות על-פי חוק הביטוח הלאומי הקצבאות האלה:

- קצבת נכות – הכנסה מינימלית לקיום לנכים שכושרם להשתכר מעבודה או ממשלח ידם נפגע (משולמת מ-1974).
- קצבה לשירותים מיוחדים – משולמת לנכים התלויים בעזרת הזולת בביצוע פעולות היומיום או הזקוקים להשגחה מתמדת, לממן עזרה לסיוע בפעולות אלה (מ-1979).
- גמלה לילד נכה – משולמת למשפחות המטפלות בילדן הנכה בבית (מ-1981).

הענף מטפל גם בגמלאות שאינן מכוח חוק הביטוח הלאומי:

- גמלת ניידות – משולמת למוגבלים בניידות (מי שסובלים בליקויים ברגליים כמפורט בחוק), לשם השתתפות בהוצאות הניידות שלהם מחוץ לבית (מ-1975).
- פיצוי לנפגעי גזת – משולם למי שקיבל הקרנות לטיפול במחלת הגזת בשנים 1946-1960 ועקב כך חלה (מ-1995).
- פיצוי לנפגעי פוליו – משולם למי שחלה במחלת הפוליו בישראל או טופל בישראל ובעקבותיה נגרמה לו נכות רפואית (מ-2007).

מקבלי הגמלאות

ב-2019 קיבלו כ-259 אלף מבוטחים קצבת נכות כללית – עלייה של 3.4% לעומת 2018 (לוח 1), ויותר מ-304 אלף קיבלו קצבה אחת או יותר מענף נכות כללית בביטוח לאומי – עלייה של 3.7% לעומת 2018 (לוח 2). נכים שאינם מקבלים קצבה הם מי שרמת הנכות שלהם לא עברה את תנאי הסף לקצבה או שהם לא איבדו מכושרם להשתכר או שלא מיצו את זכויותיהם. קצבאות נכות משולמות גם על-ידי הענפים נפגעי עבודה ונפגעי פעולות איבה בביטוח הלאומי ואגף השיקום במשרד הביטחון.

במחקר מ-2012¹ נמצא כי 24.7% מהאוכלוסייה בגיל העבודה בישראל מגדירים עצמם (הגדרה סובייקטיבית) כבעלי מוגבלות ברמה כלשהי המפריעה לתפקודם, שרק כרבע מהמגדירים את עצמם נכים מקבלים קצבת נכות מהביטוח הלאומי.

1 נאון ואחרים (2012). בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל – שכיחות באוכלוסייה, מאפיינים ומצב תעסוקת. המוסד לביטוח לאומי ומאיר-סג'ווינט – מכון ברוקדייל.

מקבלי קצבת נכות כללית מהווים כ-86% מכלל הזכאים לקצבאות מהענף (לוח 2). מספרם הממוצע בחודש הגיע ב-2019 ל-259,473, שהם 5% מהאוכלוסייה בגיל הזכאות לקצבה (18 עד גיל פרישה). בתום כעשור שבמהלכו השתנה גיל הפרישה ונחקק תיקון 109 לחוק (חוק לרון), שיעור הגידול השנתי במספר מקבלי הקצבה עלה והתייצב על 3.4% והוא גבוה משיעור הגידול של האוכלוסייה בגיל העבודה (0.8%).

לוח 1 שלהלן מציג את הממוצע החודשי של כלל מקבלי גמלאות ענף נכות. לוחות 2 ו-3 מפרטים את מספר המקבלים בדצמבר 2019 לפי מספר הגמלאות למבוטח.

לוח 1: מקבלי גמלאות ענף נכות לפי סוג הגמלה (ממוצע לחודש), ושיעורי השינוי לעומת שנה קודמת, 2014-2019

שנה	קצבת נכות		שירותים מיוחדים		ילד נכה		ניידות	
	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)
2014	226,552	1.8	46,214	13.1	40,473	12.4	36,601	3.7
2015	229,745	1.4	50,823	9.8	44,624	10.3	37,910	3.6
2016	233,945	1.8	54,986	8.2	49,616	11.2	39,372	3.9
2017	242,100	3.5	58,537	6.5	54,929	10.7	40,920	3.9
2018	250,979	3.7	62,114	6.1	60,604	10.3	42,978	5.0
2019	259,473	3.4	65,204	5.0	67,320	11.1	44,853	4.4

שיעור השינוי במספר מקבלי הקצבה לשירותים מיוחדים יורד בהתמדה, לעומת העלייה הניכרת בשנים הקודמות (בעקבות הוספת מבחן ה-IADL למבחן הזכאות והפחתת מספר ימי ההמתנה לזכאות) כך, ב-2019 ירד שיעור המקבלים ב-5%, לאחר שיעור כמעט כפול ב-2015. מספר הילדים המקבלים גמלה לילד נכה עלה בשיעור חד של 11.1%, אף שהיה צפוי שהשפעה של הרחבת העילות המזכות בגמלה (תקנות אור-נוי 2) תחלוף. מספר מקבלי גמלת ניידות עלה ב-4.4% בהשוואה ל-2018.

מנובמבר 1999, מי שמתקיימים בו כל התנאים וההגדרות בחוקים ובתקנות יכול לקבל יותר מגמלה אחת מענף נכות כללית בעד אותו פרק זמן. בדצמבר 2019 קיבלו 61,915 בגירים ו-4,718 קטינים בו-זמנית שתי גמלאות או יותר (לוחות 2 ו-3). בולטות במיוחד הקצבה לשירותים מיוחדים, שכ-78% ממקבליה זכאים גם לקצבאות נוספות (בדרך כלל קצבת נכות), והפיצוי לנפגעי פוליו, אשר כ-72% מהזכאים לו מקבלים גם קצבה נוספת (בעיקר ניידות).

ביטוח נכות כללית

לוח 2: בוגרים המקבלים גמלאות נכות לפי מספר הגמלאות וסוג הגמלה, 2018-2019 (דצמבר)

2019		2018		מספר הגמלאות / סוג הגמלה
השינוי לעומת 2018 (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת 2017 (%)	מספר המקבלים	
סך הכל				
3.7	304,012	3.5	293,242	מספר המקבלים
3.4	262,686	3.1	253,971	נכות כללית
5.3	66,513	5.5	63,159	שירותים מיוחדים
4.2	41,023	4.9	39,352	ניידות
1.7	4,827	2.1	4,747	גזזת
0.0	4,069	-2.0	4,069	פוליו
גמלה אחת				
3.3	207,341	2.9	200,796	נכות כללית בלבד
6.3	14,584	8.6	13,720	שר"מ בלבד
4.8	14,666	5.6	13,992	ניידות בלבד
2.5	4,371	3.1	4,264	גזזת בלבד
2.3	1,135	-1.8	1,110	פוליו בלבד
שתי גמלאות				
4.8	35,037	4.2	33,423	נכות כללית ושר"מ
1.6	7,856	3.5	7,734	נכות כללית וניידות
-19.2	101	-18.8	125	נכות כללית וגזזת
-14.8	121	-18.4	142	נכות כללית ופוליו
7.8	4,021	9.6	3,730	שר"מ וניידות
0.0	162	3.2	162	שר"מ וגזזת
6.3	85	12.7	80	שר"מ ופוליו
-1.3	76	5.5	77	ניידות וגזזת
3.3	1,540	1.2	1,491	ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	גזזת ופוליו
שלוש גמלאות				
5.3	11,619	5.0	11,039	נכות כללית, שר"מ וניידות
-33.3%	22	-19.5	33	נכות כללית, שר"מ וגזזת
-15.6	27	-13.5	32	נכות כללית, שר"מ ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	נכות כללית, ניידות וגזזת
-18.4	279	-13.4	342	נכות כללית, ניידות ופוליו
8.2	66	-7.6	61	שר"מ, ניידות וגזזת
6.3	612	6.3	576	שר"מ, ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	ניידות, גזזת ופוליו
ארבע גמלאות				
7.7	14	-7.1	13	נכות כללית, שר"מ, ניידות וגזזת
-9.0	262	-11.4	288	נכות כללית, שר"מ, ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	שר"מ, ניידות, גזזת ופוליו

לוח 3: ילדים המקבלים גמלאות נכות לפי מספר הגמלאות וסוג הגמלה, 2018-2019 (דצמבר)

גמלה	2019		2018	
	השינוי לעומת 2017 (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת 2017 (%)	מספר המקבלים
סך הכל גמלה אחת	11.5	70,573	10.5	63,292
ילד נכה	12.2	65,601	11.3	58,473
ניידות	5.0	254	0.8	242
שתי גמלאות	3.1	4,718	1.8	4,577
ילד נכה וניידות				

שיפור השירות ומיצוי זכויות

הביטוח הלאומי שוקד על שיפור השירות ועל העמקת מיצוי הזכויות של המבוטחים. מדד בולט לאיכות השירות הוא משך הזמן מהגשת התביעה עד קבלת ההחלטה, ולמיצוי הזכויות – מספר התביעות המוגשות. וכך, למרות הגידול המתמיד במספר התביעות עד שנת 2018, בשנת 2019 חלה ירידה במספר התביעות המוגשות. עם זאת, משך הטיפול הממוצע בתביעה לקצבת נכות הוסיף לרדת, וב-2019 הוא היה נמוך בכ-33% לעומת 2008 (48.4 ימים בממוצע). עיקר הירידה הושגה בשנים 2008-2011 (תרשים 1).

שינויי חקיקה 2009-2019

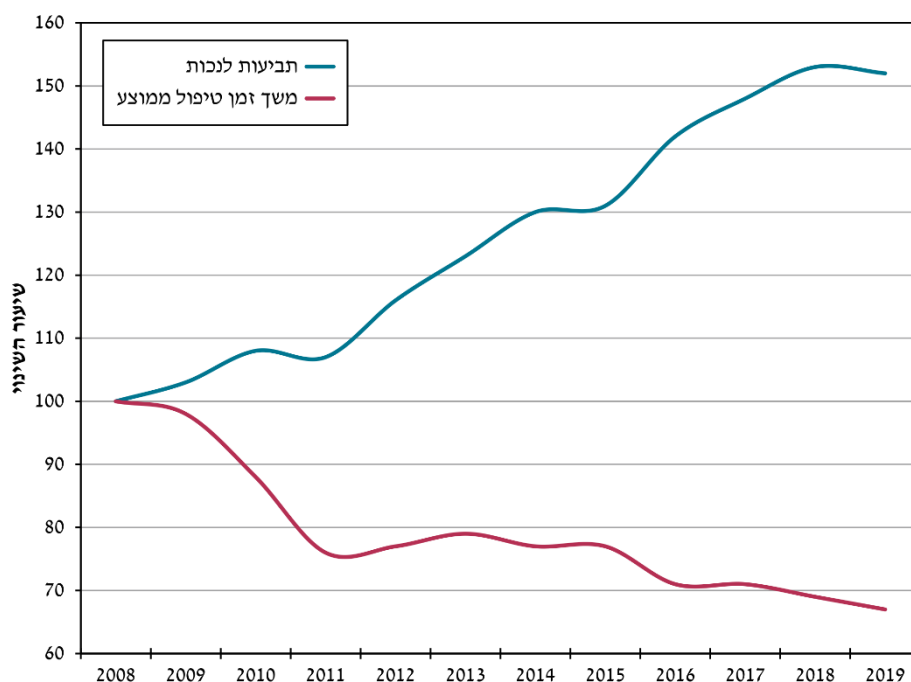
חוק לרון (2009): באוגוסט 2009 נכנס לתוקף תיקון 109 לחוק הביטוח הלאומי (חוק לרון) ששיפר את תנאי הזכאות לקצבת נכות למי שיוצאים לעבוד. השינוי העיקרי בעקבות התיקון היה האפשרות להגדיל את ההכנסה מעבודה בלי לשלול את הזכאות לקצבה ואת ההטבות הנלוות לה, ולהבטיח כי הסכום הכולל מהשכר ומהקצבה יהיה תמיד גבוה מסכום הקצבה בלבד². הזכאים חולקו לשתי קבוצות על-פי סיכוייהם להשתלב בעבודה (ראו להלן נכים משתכרים), ונוצרו רמות שונות של שכר כדי לעודד גם בעלי לקות חמורה או זכאות ממושכת. שולמה קצבה חדשה – קצבת עידוד, במקום קצבת נכות, למי ששכרו גבוה מהסכום שנקבע בחוק (60%-45% בהתאם לקבוצה), אם היה זכאי לקצבת נכות 12 חודשים לפחות. קבוצות הזכאים היו (א) בעלי לקות חמורה או זכאות ממושכת, אם הכנסתם מעבודה אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע (לקות חמורה: מי שנקבעה לו נכות רפואית בשיעור 70% לפחות, או שהוא סובל מפיגור שכלי או ממוגבלות נפשית בשיעור 40% לפחות. זכאות ממושכת: היה זכאי

2 כיום הקצבה מקווצת כך: להכנסות של 37.35%-68% מהשכר הממוצע – קיוויו של 30%; להכנסות של 68%-93% – קיוויו של 40%; ולהכנסות הגבוהות מ-60%-93%. הכנסות מעבודה שאינן עולות על 37.35% מהשכר הממוצע אינן מקווצות.

ביטוח נכות כללית

לקצבה 60 חודשים לפחות ב-7 השנים שקדמו ל-1.8.2009. (ב) מי שהכנסתם מעבודה אינה עולה על 45% מהשכר הממוצע.

תרשים 1: השינוי במספר התביעות לקצבת נכות ובמשך הטיפול הממוצע בתביעה, (אהוזים), 2008-2019

הרחבת הזכאות לפיצוי לנפגעי פוליו: גם למי שחלו בפוליו מחוץ לישראל (מ-2012).

הוספת מבחן IADL: לבדיקת תפקוד במשק הבית למקבלי קצבת שר"מ (עד אז – רק מבחן ADL לפעולות יומיומיות כמו לבישה, אכילה וכד') (מ-2014).

העלאת קצבת שר"מ: בדרגות הבינוניות והגבוהה ל-112% ו-188% בהתאמה מקצבת נכות מלאה ליחיד (במקום 105% ו-175% עד אז) (מ-2015).

תוספת לנכה מונשם: בשיעור 83% מקצבת נכות מלאה ליחיד (בשר"מ או ילד נכה) (מ-2015).

ביטול האבחנה בין שתי קבוצות לפי חוק לרון (2017): בוטלה האבחנה בין שתי הקבוצות אך המשיך הניכוי ההדרגתי מהקצבה עקב הכנסות מעבודה. נקבע רף הכנסה אחיד לזכאות לקצבה – 60% מהשכר הממוצע, כך שמי שהכנסותיו גבוהות יותר יוסיף לקבל קצבת נכות ואף יוכל להגדיל את הכנסותיו ללא צורך ב-12 חודשי ותק. קצבת העידוד בוטלה וכל התשלומים ניתנים במסגרת קצבת נכות.

קצבה גם למקבלים דמי מחלה (2017): קצבת הנכות החלה להיות משולמת גם למי שמקבל דמי מחלה מהמעסיק, כך שנכים קשים יכולים להתחיל לקבל קצבה מהיום ה-31 המזכה בקצבה (במקום מהיום ה-91). דמי המחלה יופחתו רק לצורך בדיקת התאריך הקובע ולאחר מכן יובאו בחשבון כהכנסה מעבודה. כל המבוטחים שקצבתם לא שולמה ב-2016 בגלל דמי מחלה קיבלו מכתב לחידוש תהליך הבדיקה לזכאות.

ביטול החובה להיבדק מחדש לזכאות לדרגת אי-כושר (2017): מי שיש לו דרגת אי כושר בתוקף יוסיף לקבל את הקצבה ללא בדיקה מחדש.

העלאת הדיסריגרד (2017): הדיסריגרד (הסכום שאינו מובא בחשבון לצורך קיזוז מהקצבה לבעלי הכנסות מעבודה) הועלה מ-21% ל-29% מהשכר הממוצע: אפשר להשתכר עד 29% מהשכר הממוצע מבלי שהקצבה תיפגע, כך שסכום הקצבה עם השכר יהיה בגובה שכר המינימום לפחות.

הגדלת קצבאות הנכות (2018): במסגרת ההסכם שנחתם בין ממשלת ישראל לארגוני הנכים, הוחלט על שינויי חקיקה לטובת מקבלי גמלאות הנכות מהביטוח הלאומי (נכות כללית, שירותים מיוחדים, ילד נכה ואזרח ותיק עם תוספת השלמה לנכות). השינויים נועדו להגדיל את הקצבאות לאנשים עם מוגבלות ולעודד אותם להשתלב בשוק העבודה, ויועד להם תקציב כולל של 4.341 מיליארד ש"ח.

להגדלת הקצבאות שלושה שלבים: ב-1.3.2018, ב-2020 וב-2021. מ-2022 תוצמד הקצבה לשכר הממוצע.

ב-1.3.2018, השלב הראשון, הוגדלו הקצבאות כך (הסכומים נכונים ל-2018):

כל מקבלי קצבת נכות, לרבות מי שהגיעו לגיל הפרישה מ-1.3.2018, קיבלו תוספת של 470 ש"ח. מי שהיו מאושפזים קיבלו את הסכום במישרין, בלי לחלוק אותו עם הגוף המאשפז, והוא התווסף ל-20% מהקצבה ששולמה להם.

מקבלי קצבת נכות שהגיעו לגיל הפרישה לפני 1.3.2018 קיבלו מחצית התוספת (235 ש"ח). מי שהיו זכאים להשלמת הכנסה בפברואר 2018 אך בשל התוספת לנכות נשללה זכאותם זו ולכן גם ההטבות הנלוות לה – יוסיפו להיות זכאים להטבות.

מקבלי תוספת קח"ן (קצבה חודשית נוספת): כל בעלי הדרגות המלאות קיבלו השלמה ל-452 ש"ח (סכום זה נחשב מעתה לחלק אינטגרלי מהקצבה).

הדיסריגרד (הסכום שאינו מובא בחשבון לצורך קיזוז מהקצבה לבעלי הכנסות מעבודה) הועלה מ-2,873 ש"ח ל-3,700 ש"ח (מ-29% מהשכר הממוצע ל-37.35% ממנו), כלומר ההפחתה מהקצבה בגין הכנסות מהעבודה תחל מ-3,700 ש"ח לחודש. שינוי זה מעלה גם את נקודת האיפוס – גובה השכר שמעליו מתבטלת הזכאות לקצבה (11,652 ש"ח ליחיד ו-16,740 ש"ח למי שיש עימו בן/בת זוג ושני ילדים).

מקבלי קצבה לשירותים מיוחדים ברמות הגבוהות קיבלו תוספת של 200 ש"ח.

ביטוח נכות כללית

כ-50 מיליון ש"ח מסכום השיפוי שאוצר המדינה מעביר לביטוח לאומי הוקצו לגמלה לילד נכה :
לזכאים לגמלה בשיעור של 50% – 150 ש"ח, ולזכאים בשיעור 188% – 200 ש"ח.

קצבת נכות

תנאי הזכאות

לקצבה חודשית זכאי מי שהוא תושב ישראל, מגיל 18 ועד גיל הפרישה, אשר עקב נכותו נפגעה יכולתו להשתכר מעבודה (הכנסה שלא מעבודה אינה מובאת בחשבון). הקצבה מבוטחה הכנסה מינימלית לקיום על-פי תנאי החוק. שני סוגי זכאים לקצבה : משתכרים ועקרות בית.

- **משתכרים** : גברים או נשים שבעקבות ליקוי גופני, שכלי או נפשי, ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, איבדו מכושרם להשתכר, או שכושרם להשתכר הצטמצם ב-50% או יותר, או שהכנסתם החודשית מעבודה אינה עולה על הרף הקבוע בחוק (60% מהשכר הממוצע).
- **עקרות בית** : נשים נשואות שלא עבדו מחוץ למשק ביתן תקופות המוגדרות בחוק לפני שהגישו את התביעה לקצבה, ואשר עקב ליקוי גופני, שכלי או נפשי, הנובע ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, איבדו 50% לפחות מכושרן לתפקד במשק הבית.

קביעת הזכאות לקצבה

1. **בדיקת ההכנסות מעבודה** : מי שהכנסתו אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע ממשיך לוועדה רפואית.
2. **קביעת אחוזי הנכות הרפואית** (המבטאים את חומרת המצב הרפואי) על-פי בדיקות רפואיות ומסמכים רפואיים ובהתאם למבחנים בחוק. לאחר מכן הרופא/ה ופקיד/ת התביעות בודקים אם מתקיימים תנאי הסף לזכאות : למשתכר – נכות רפואית של 60% לפחות, או 40% כשיש ליקוי אחד לפחות בשיעור של 25% או יותר ; לעקרת בית – נכות רפואית של 50% לפחות.
3. **קביעת דרגת אי-כושר השתכרות** : פקיד/ת התביעות, לאחר שנועץ/ה ברופא/ה ובפקיד/ת השיקום, קובעת את דרגת האי-כושר (מידת הפגיעה בכושר ההשתכרות), על-פי מידת היכולת לשוב לעבודה באופן מלא או חלקי או היכולת להשתלב בעבודה מתאימה אחרת, בכפוף להשכלה, לכושר הגופני ולמצב הרפואי : אי-כושר מלא/חלקי – אובדן מלא או חלקי של כושר ההשתכרות, אי-כושר קבוע/זמני – אובדן זמני או לצמיתות של כושר ההשתכרות. אובדן כושר השתכרות נמוך מ-50% אינו מזכה בקצבה.

גובה הקצבה והתוספות

- מי שנקבעה להם דרגת אי-כושר מלאה (75% לפחות) – משתכר/ת או עקרת בית – זכאים לקצבה חודשית בגובה 3,312 ש"ח³.

- לבן/בת זוג תושב ישראל (נשואים או ידועים בציבור), שהכנסתו החודשית אינה עולה על 57% מהשכר הממוצע משולמת תוספת של 50% מקצבת היחיד המלאה. עקרת בית אינה זכאית לתוספת בעבור בן זוגה.
 - הורה זכאי בגין כל אחד משני הילדים הראשונים (כהגדרת ילד בביטוח הלאומי) לתוספת של 40% מקצבת היחיד לנכה.
 - מקבלי הקצבה זכאים להטבות מגופים ציבוריים, כגון פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ומס הכנסה והנחות בארנונה.
- מי שמקבלים תוספת בעבור התלויים בהם ויש להם הכנסות שלא מעבודה – מנוכה מתוספת זו (בלבד) כל סכום ההכנסה שלא מעבודה.

מקבלי קצבת נכות

מתחילת שנות ה-2000, שיעור הגידול במספר המקבלים קצבת נכות היה גבוה פי שניים ויותר מהגידול הטבעי באוכלוסייה. לגידול זה כמה סיבות: (א) העלאת גיל הפרישה לגברים ולנשים; (ב) הגידול בשיעורי התחלואה, בשל העלייה בדיווח על מחלות והירידה בשיעורי התמותה בקרב החולים; (ג) הורדת המינימום להכנסות המאפשר זכאות לקצבת נכות והקיזוז ההדרגתי של קצבת הנכות ביחס להכנסות מעבודה.

מספר המקבלים ב-2019 עלה בממוצע ב-3.4%, כמעט פי ארבעה משיעור הגידול של האוכלוסייה בגיל העבודה (0.8%). ב-2014-2016 חלקם של מקבלי הקצבה באוכלוסייה בגיל העבודה התייצב ברמה של 4.7%, ב-2017-2018 עלה מעט ל-4.8% וב-2019 עלה עוד, ל-5% (תרשים 2).

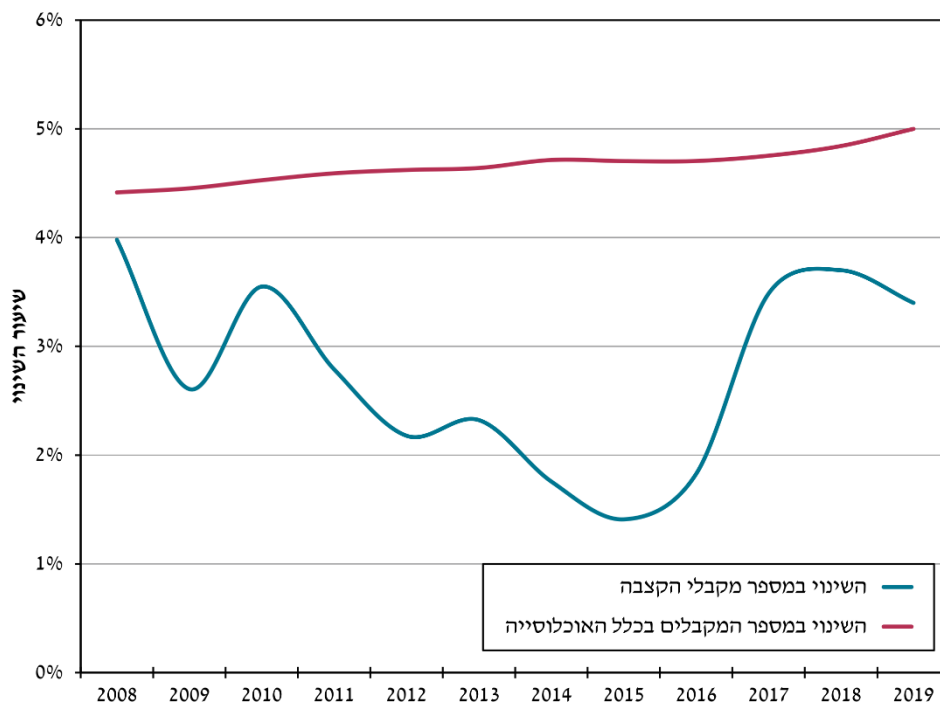
התפלגות מקבלי הקצבה בדצמבר 2019 לפי מין ודרגת האי-כושר שנקבעה להם, מצביעה על פער ניכר בין משתכרים לעקרות בית, שיותר ממחציתן היו בדרגות האי כושר הנמוכות (60%-65%) – לעומת 17.6% מהנשים המשתכרות (לוח 4) (ההתפלגות לפי דרגת אי-כושר ואחוזים רפואיים מופיעה בנספח לוחות ענפי הביטוח).

לכ-79% מהמשתכרים (גברים ונשים) נקבע אובדן כושר השתכרות מלא והם זכאים לקצבה מלאה, לעומת עקרות הבית, שרק ל-39.5% בהן נקבע אובדן כושר מלא. הבדלים אלה נובעים ממבחני הזכאות המחמירים יותר לעקרות בית. יותר משליש מן המקבלים לוקים בבעיה נפשית כליקוי עיקרי⁴. סוג הליקוי משתנה לפי קבוצת הגיל: בגיל צעיר בולטים הליקויים המולדתיים (כגון פיגור, חירשות וליקוי נפשי⁵), ובגיל מבוגר הליקויים המתפתחים עם הגיל (כגון פנימי ואורוגניטלי⁶) (לוח 5). ב-2019 הגיל הממוצע של מקבלי קצבת נכות היה 46.1 – ירידה לעומת 2017-2018, אז היה הגיל הממוצע 46.3.

4 הליקוי בעל האחוז הרפואי הגבוה ביותר מבין הליקויים. אחוזי הנכות הרפואית בביטוח הלאומי אינם נקבעים על-פי מחלות אלא על-פי האיברים ותפקודם.
5 פיגור: לרבות תסמונת דאון. נפשי: לרבות אוטיזם.
6 פנימי: לרבות מחלות דם, לב, כבד וריאות, סוכרת, אסתמה ומרבית חולי הסרטן. אורוגניטלי: לרבות בעיות בכליות, בדרכי השתן והרבייה ובשלפוחית השתן (שכיח בקרב חולי סרטן הערמונית).

ביטוח נכות כללית

תרשים 2: שיעורי השינוי במספר המקבלים קצבת נכות וחלקם באוכלוסייה בגיל העבודה (אחוזים), 2008-2019

לוח 4: מקבלי קצבת נכות לפי דרגת אי-כושר ומין (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

מין	דרגת אי-כושר (אחוזים)				סך הכל	
	100% - 75%	74%	65%	60%	אחוזים	מספרים מוחלטים
סך הכל מספרים מוחלטים	208,642	6,387	24,722	22,935		262,686
סך הכל אחוזים	79.5	2.4	9.4	8.7	100.0	
גברים	82.8	1.9	7.7	7.6	100.0	151,685
נשים	74.9	3.2	11.7	10.2	100.0	111,001
סך הכל משתכרות	80.0	2.4	9.8	7.8	100.0	96,679
עקרות בית	39.5	8.7	24.8	27.0	100.0	14,322

לוח 5: מקבלי קצבת נכות לפי גיל, גיל ממוצע וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

ליקוי עיקרי	סך הכל		גיל (אחוזים)					
	מספרים מוחלטים	אחוזים	24-18	34-25	44-35	54-45	55-גיל פרישה	גיל ממוצע
סך הכל מספרים מוחלטים	262,686		23,019	41,347	49,714	62,376	86,230	46.1
סך הכל אחוזים		100	100	100	100	100	100	
נפשי								
הפרעות פסיכוטיות	50,157	19.1	19.8	24.8	25.4	20.0	11.9	42.0
הפרעות פסיכונורוטיות	44,517	16.9	25.8	22.2	18.9	16.2	11.6	41.3
הפרעות נורופסיכיאטריות	1,732	0.7	3.2	0.5	0.3	0.2	0.7	37.8
פיגור שכלי	23,617	9.0	15.2	14.9	12.1	7.7	3.6	38.3
פנימי	57,041	21.7	8.9	9.7	13.6	21.9	35.4	51.7
אורוגניטלי	8,292	3.2	1.1	1.6	2.5	3.8	4.4	50.2
נוירולוגי	34,183	13.0	16.4	13.3	12.4	12.1	13	44.6
לוקומוטורי	23,962	9.1	4.8	6.0	7.6	10.6	11.6	48.6
חושי								
ראייה	11,291	4.3	3.5	3.8	4.3	4.5	4.6	46.2
חירשות	6,574	2.5	3.6	3.0	2.3	2.2	2.3	43.2
אחר	3,052	1.2	0.9	0.7	0.9	1.0	1.6	50.9

לוח 6: מקבלי קצבת נכות לפי הרכב התלויים ומצב משפחתי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

מצב משפחתי	סך הכל		הרכב התלויים				
	מספרים מוחלטים	אחוזים	ללא תלויים	ילד אחד	שני ילדים	בן זוג	בן זוג + 2 ילדים
סך הכל מספרים	262,686		174,992	21,101	27,672	14,836	16,830
סך הכל אחוזים		100.0	66.7	8.0	10.5	5.6	6.4
נשואים							
סך הכל	114,871	43.7	45,132	11,945	19,871	14,607	16,338
גברים	67,723	25.8	23,035	4,614	7,525	12,890	13,756
נשים משתכרות	32,826	12.4	14,065	5,011	8,376	1,717	2,582
עקרות בית	14,322	5.5	8,032	2,320	3,970	.	.
לא נשואים							
סך הכל	147,815	56.3	129,860	9,156	7,801	229	492
גברים	83,962	32.0	76,139	3,660	3,438	184	360
נשים משתכרות	63,853	24.3	53,721	5,496	4,363	45	132

ביטוח נכות כללית

כ-44% ממקבלי קצבת נכות הם נשואים⁷ ועשויים להיות זכאים לתוספת בעבור בן/בת זוג, אך רק 33% בהם מקבלים אותה בשל הכנסות גבוהות של בן/בת הזוג (מעבודה ושלא מעבודה) או שלהם (שלא מעבודה) (לוח 6). שיעור הנשים המשתכרות הנשואות נמוך, משום שאישה נשואה שלא עבדה לפני הגשת התביעה במשך פרק זמן המוגדר בחוק נחשבת לעקרת בית. עם זאת, שיעור המוגדרות עקרות בית הולך וקטן ואילו שיעור המוגדרות משתכרות גדל, לאור הגידול בשיעור התעסוקה בכלל ושל נשים בפרט.

קצבה לשירותים מיוחדים

תנאי הזכאות

הקצבה לשירותים מיוחדים (להלן קצבת שר"מ) משולמת למבוטחים הזקוקים לעזרה בפעולות היומיום לפי מבחן ADL (לבישה, אכילה, רחצה, הפרשות וניידות בתוך הבית) ולעזרה במשק הבית לפי מבחן IADL⁸ (הכנת מזון, אחזקת בית, נטילת תרופות, סידורים מנהליים וכספיים, קניות מחוץ לבית, הפעלת מכשירים), או שהם זקוקים להשגחה מתמדת למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים⁹. מי שמאושפז במוסד שניתנים בו שירותי רפואה, סיעוד או שיקום אינו זכאי לקצבה.

לקצבה עשויים להיות זכאים מי שמתגוררים בארץ ושלא הגיעו לגיל הפרישה לפני שהוגשה התביעה, אם מתקיים בהם אחד התנאים האלה:

- הם מקבלים קצבת נכות ושיעור הנכות הרפואית שלהם 60% ויותר (בסעיפי הליקוי המוכרים), ואינם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על-פי חוק אחר.
- הם מטופלים בטיפול אקטיבי במחלות אונקולוגיות ותלויים בעזרת הזולת, או נזקקים לדיאליזה פעמיים בשבוע לפחות, או הושתל בגופם איבר (כליה, לב, לבלב, ריאה, כבד), או שעברו השתלת מוח עצם עצמונית או מתורם זר.
- נקבעה להם נכות רפואית בשיעור של 75% לפחות והכנסתם החודשית מעבודה אינה גבוהה מ-5 פעמים השכר הממוצע (51,365 ש"ח ב-2019), והם אינם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על-פי חוק אחר.
- הם עולים חדשים (המחזיקים בתעודת עולה), שעדיין לא חלפה שנה ממועד עלייתם ארצה.
- הם מקבלים גמלת ניידות בתנאי שוועדה רפואית קבעה כי הם מוגבלים בניידות בשיעור 100%, או שהם מרותקים לכיסא גלגלים או זקוקים ומשתמשים בכיסא גלגלים.

בגיל פרישה מקבל שר"מ זכאי לבחור בין קצבת שר"מ לגמלת סיעוד.

7 לא כולל מי שיש להם ידועה/בציבור.

8 מיוני 2014.

9 בדומה לתנאי הזכאות לפי חוק ביטוח סיעוד סעיף 223 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995.

גובה הקצבה

הבסיס לקצבת שר"מ היא קצבת נכות מלאה ליחיד בתוספת קח"ן (קצבה חודשית נוספת) המבוססת גם היא על קצבת נכות מלאה ליחיד. לקצבה שלוש רמות, הנקבעות בהתאם למידת התלות בעזרת הזולת:

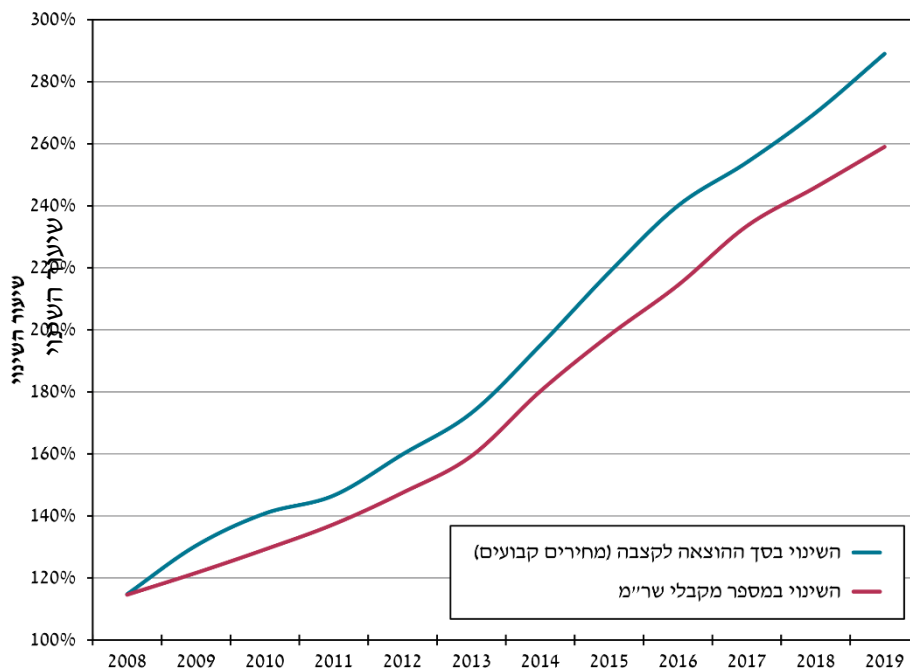
- תלות נמוכה (זקוק לעזרה רבה ברוב פעולות היומיום ברוב שעות היממה) – 50% מקצבה מלאה ליחיד וקח"ן בשיעור 14% (1,111 ש"ח ו-311 ש"ח בהתאמה, ובסך הכל 1,422 ש"ח בחודש).
- תלות בינונית (זקוק לעזרה רבה בכל הפעולות ברוב שעות היממה) – 112% וקח"ן 37.61% (2,489 ש"ח ו-836 ש"ח בהתאמה ובסך הכל 3,325 ש"ח בחודש).
- תלות מוחלטת (תלוי לחלוטין בכל הפעולות בכל שעות היממה) – 188% וקח"ן 51.61% (4,177 ש"ח ו-1,147 ש"ח בהתאמה ובסך הכל 5,324 ש"ח בחודש).
- מי שזקוק למכונת הנשמה באופן רצוף בכל שעות היום והלילה והוא מוגדר כתלוי לחלוטין בעזרת הזולת, זכאי לתוספת **לנכה מונשם** ששיעורה 83% מקצבת נכות מלאה – 1,844 ש"ח לחודש.

מקבלי הקצבה

בדצמבר 2019 קיבלו 66,513 איש (קצבה לשירותים מיוחדים – עלייה של 5.3% לעומת דצמבר 2018; כ-7,000 בהם בפעם הראשונה. לגידול המתמשך במספר המקבלים (תרשים 3) כמה סיבות: (א) הטיפול הרפואי לחולים קשים השתפר ולכן תוחלת החיים שלהם עלתה וגדל מספרם של המוגדרים תלויים לחלוטין. (ב) יושמה המלצת ועדת בן יהודה לבדיקת מבחני הזכאות לשר"מ (מ-2015) ונוסף מבחן ה-IADL למבחני הזכאות. אלה היטיבו בעיקר עם העיוורים ועם הסובלים מבעיות נפשיות. (ג) תחילת תשלום הקצבה הוקדמה ליום ה-91 להופעת הליקוי (ובלבד שהתביעה הוגשה לכל המאוחר בתוך 15 חודשים). תרשים 3 מראה כי שיעור ההוצאה גדל בקצב גבוה יותר ממספר המקבלים, דהיינו הקצבה הממוצעת למקבל גבוהה יותר על פני זמן.

בדיקה של מספר מקבלי הקצבה לאורך זמן מראה כי לאחר שב-2014 גדל מספרם הממוצע בעקבות הוספת מבחן ה-IADL, ב-2018 התמתן מעט הגידול – מ-10% ב-2015 ל-5% ב-2019. במקביל עלה שיעור הגידול בהוצאה לקצבה מ-6% בין 2016 ל-2017 ל-7% בכל אחת מהשנים 2018-2019.

תרשים 3: השינוי המצטבר במספר מקבלי קצבת שר"מ ובסך ההוצאה לקצבה (אחוזים), 2008-2019

מרבית הזכאים לקצבה מקבלים גמלה אחת נוספת לפחות: כ-67% קיבלו גם קצבת נכות (מקבלי שר"מ רגיל) וכ-25% נוספים היו זכאים גם לקצבת זיקנה (מקבלי שר"מ קשישים) (לוחות 2 ו-7). שיעור הקשישים הגבוה בקרב מקבלי השר"מ הוא תוצאה של הירידה המתמשכת בשיעורי התמותה בישראל¹⁰, של ההבדלים בתנאי הזכאות בין שר"מ לגמלת סיעוד ושל ההעדפה של רבים מהם לגמלה בכסף (שר"מ) על פני גמלה בעין (סיעוד).

מבחינת הליקויים, למקבלי שר"מ יש הרבה יותר בעיות נוירולוגיות ופנימיות והרבה פחות בעיות נפשיות או פיגור, המאפיינות את מקבלי קצבת נכות (לוחות 5 ו-7), בין היתר משום שהמבחנים לקביעת דרגת הנכות הרפואית מתמקדים בקשיים הפיזיים בפעולות היומיום בעזרה הדרושה לתפקוד במשק הבית. בקרב מקבלי השר"מ המיוחד, שכמחציתם עובדים, אפשר לזהות רבים עם בעיות פנימיות או אורוגניטליות לעומת שתי הקבוצות האחרות (שר"מ רגיל ושר"מ קשישים), ושכיחות נמוכה יותר של פיגור או בעיות נפשיות.

10 משרד הבריאות (2014). סיבות המוות המובילות בישראל 2000-2011.

לוח 7: מקבלי קצבת שר"מ לפי סוג הקצבה והליקוי העיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2019

ליקוי עיקרי	סך הכל		סוג הקצבה (אחוזים)		
	מספרים מוחלטים	אחוזים	רגיל	מיוחד	קשישים
סך הכל מספרים מוחלטים	65,626		46,316	2,701	16,609
סך הכל אחוזים		100.0	100.0	100.0	100.0
נפשי	4,547	6.9	7.4	0.4	6.8
פיגור שכלי	5,334	8.1	11.0	0.1	1.3
פנימי	16,007	24.4	21.8	51.6	26.9
אורוגניטלי	4,373	6.7	6.5	11.4	6.4
ניורולוגי	19,922	30.4	29.7	18.5	34.2
לוקומוטורי	5,710	8.7	8.2	5.5	10.6
חושי	9,572	14.6	15.2	11.8	13.5
אחר	161	0.2	0.2	0.7	0.3

* לוח זה אינו כולל 887 מקרים בשל שדרוג מערכות ולכן נתונים עבור מקרים אלו חסרים לעת עתה.

לוח 8: מקבלי קצבת שר"מ לפי גיל ועילת הזכאות (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2019

עילת הזכאות	סך הכל		גיל (אחוזים)					
	מספרים מוחלטים	אחוזים	24-18	34-25	44-35	54-45	64-55	65 ויותר
סך הכל מספרים מוחלטים	65,626		5,368	6,590	7,423	10,782	18,986	16,477
סך הכל אחוזים		100.0	8.3	10.0	11.3	16.4	28.9	25.1
עוברים טיפול אקטיבי	5,586	100.0	1.7	5.1	12.7	25.1	40.6	14.8
נוקקים לדיאליזה	3,333	100.0	1.4	6.1	12.0	23.0	34.3	23.2
עברו השתלה	81	100.0	3.6	9.9	21.0	32.1	19.8	13.6
זקוקים לעזרה ברוב פעולות היומיום	28,667	100.0	6.2	8.8	11.4	17.2	31.9	25.5
זקוקים לעזרה בכל פעולות היומיום	12,510	100.0	5.1	9.5	10.8	15.1	27.2	32.3
תלויים לחלוטין בזולת	15,449	100.0	18.4	15.5	10.8	11.4	19.4	24.5

* לוח זה אינו כולל 887 מקרים בשל שדרוג מערכות ולכן נתונים עבור מקרים אלו חסרים לעת עתה.

כ-14% ממקבלי השר"מ זכאים לקצבה בשל מצב רפואי מיוחד¹¹ (9,000 מתוך 65,626) (לוח 8). מספר מקבלי הקצבה עולה עם הגיל ובני 64-55 מהווים כשליש מן המקבלים. בקרב התלויים לחלוטין בזולת בולט השיעור הגבוה של הצעירים – בין היתר בגלל ריבוי הסובלים מבעיות נויורולוגיות, ושיעור נמוך של בני 65 ויותר, משום שבעבור עילות אלה משולמת קצבה לתקופה זמנית בלבד.

מצבם הרפואי של מקבלי קצבת שר"מ חמור בהשוואה לכלל מקבלי קצבת הנכות: לכ-58% מהם נכות רפואית הגבוהה מ-90% לעומת כ-17% בקרב כלל המקבלים (לוח 9). למרות זאת,

11 טיפול אקטיבי, דיאליזה או השתלה.

ביטוח נכות כללית

רק כ-9% ממקבלי השר"מ מעסיקים מטפלת זרה. בקרב המעסיקים עובדים זרים, שיעור בעלי נכות הגבוהה מ-90% הוא כ-67% (לוח 9).

לוח 9: מקבלי קצבת שר"מ לפי דרגת הנכות הרפואית, המצב המשפחתי והעסקת עובדת זרה (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

דרגת הנכות הרפואית (אחוזים)				סך הכל		מצב משפחתי / העסקת עובדת זרה
100%-90%	89%-80%	79%-70%	69%-60%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
37,629	10,935	8,955	8,107		65,626	סך הכל מספרים מוחלטים
57.3	16.7	13.6	12.4	100.0		סך הכל אחוזים נשואים
61.0	17.7	11.8	9.5	100.0	34,064	סך הכל מעסיקים עובדת זרה
66.4	19.2	9.1	5.3	100.0	2,733	ללא עובדת זרה
60.5	17.6	12.0	9.9	100.0	31,331	לא נשואים
53.5	15.5	15.6	15.4	100.0	31,562	סך הכל מעסיקים עובדת זרה
67.8	16.3	9.1	6.8	100.0	3,261	ללא עובדת זרה
51.8	15.4	16.4	16.4	100.0	28,301	ללא עובדת זרה

* לוח זה אינו כולל 887 מקרים בשל שדרוג מערכות ולכן נתונים עבור מקרים אלו חסרים לעת עתה.

גמלה לילד נכה

גמלה לילד נכה נועדה לסייע למשפחה המטפלת בילד עם צרכים מיוחדים בהוצאות הכרוכות בטיפול האישי והסיעודי הקשה בו או בכל טיפול אחר שנועד לשפר את תפקודו, ולעודד אותה לטפל בילד בבית ובקהילה.

קביעת הזכאות לגמלה

בשלב הראשון נבדקים התנאים המקדימים לזכאות:

- הילד (כהגדרתו בחוק הביטוח הלאומי, לרבות ילדים חורגים ומאומצים) בן פחות מ-18;
- אחד מהוריו לפחות מבוטח בביטוח הלאומי (או שהיה מבוטח ונפטר בהיותו תושב ישראל);
- הילד אינו מוחזק במשפחת אומנה או במוסד (בתנאי פנימייה, שניתנים בה שירותי ריפוי, סיעוד או שיקום), חוץ ממקרים מיוחדים שבהם הילד מוחזק במוסד אך הוריו נושאים בכל הוצאות אחזקתו. משפחת אומנה זכאית לתמיכה ממשרד הרווחה.

בשלב השני הילד נבדק בידי רופא מומחה ברפואת ילדים מטעם המוסד, ואם מתקיים בו אחד התנאים שלהלן, הוא יהיה זכאי לגמלה:

- **הוא תלוי בעזרת הזולת:** ילד שכתוצאה ממחלה, תסמונת, תאונה או מום מלידה הוא תלוי בעזרת הזולת באופן חריג מהמקובל בקרב בני גילו בביצוע פעולות היומיום (לבישה, אכילה, רחצה, היגיינה אישית וניידות בבית). הזכאות מגיל 3.
- **הוא זקוק לנוכחות מתמדת או להשגחה קבועה:** ילד שעקב ליקוי רפואי חמור, מחלה כרונית קשה, הפרעת התנהגות חמורה או פיגור שכלי זקוק להשגחה קבועה או לנוכחות מתמדת של הזולת, למניעת סכנת חיים לעצמו או לאחרים. הזכאות מגיל 90 יום.
- **הוא סובל מליקוי מיוחד הקבוע בתקנות –** עיכוב בהתפתחות, זקוק לסיוע בתקשורת, ירידה בשמיעה, ליקוי ראייה, אוטיזם או פסיכוזה, תסמונת דאון. הזכאות מיום הלידה.
- **הוא זקוק לטיפול רפואי מיוחד:** ילד שבגלל מחלה כרונית זקוק לטיפול רפואי מיוחד (כמפורט בחוק). בשנים האחרונות נעשו כמה תיקונים בחוק, שהובילו להרחבת מספר הזכאים ולהגדלת הקצבה החודשית להם. הבולטים שבהם: הרחבת העילות המזכות בגמלה (בעקבות ועדת אור-נוי); האחדת התוספת לדמי מחיה ועזרה בלימודים ל-20% מגובה הגמלה המלאה ותשלומה לכלל המקבלים; והגדלת שיעור הגמלה המשולמת לילדים התלויים לחלוטין בעזרת הזולת. הזכאות מגיל 90 יום.

גובה הגמלה

בניגוד לקצבת נכות, המושפעת מאחוזי נכות רפואית ודרגת אי-כושר, אין הבדל בין מקבלי גמלה לילד נכה הזכאים באותה עילה: סכום הגמלה לכל סוגי הליקויים נקבע כאחוז מקצבת נכות מלאה ליחיד, בשלוש רמות בסיסיות – 50%, 100% ו-188%, בתוספת קח"ן – 17% מהקצבה המלאה ליחיד. ילד שמתקיים בו יותר מתנאי זכאות אחד, יקבל גמלה אחת בשיעור הגבוה בהן. ב-2019 היה סכום הגמלה בשיעור 100% 2,222 ש"ח, והקח"ן 378 ש"ח. **לנכה מונשם** (ראו לעיל בקצבה לשירותים מיוחדים) משולמת תוספת בשיעור 83% מקצבת נכות מלאה ליחיד – 1,844 ש"ח.

משפחה שבה שני ילדים או יותר המקבלים גמלה לילד נכה או משפחה שבה שני ילדים עם צרכים מיוחדים, שאחד מהם אינו זכאי לגמלה (משום שהוא שוהה במוסד או שהוא בן יותר מ-18) – זכאית לתוספת של 50% (משיעור הגמלה לכל ילד) בעבור כל אחד מהילדים.

ילדים שמלאו להם 18 ועשויים להיות זכאים לקצבת נכות או לשר"מ – המוסד יוזם בעבורם תביעה לגמלאות אלה. הגמלה לילד נכה מוסיפה להיות משולמת שלושה חודשים לאחר גיל 18, כדי לשמור על רצף התשלומים.

מקבלי הגמלה

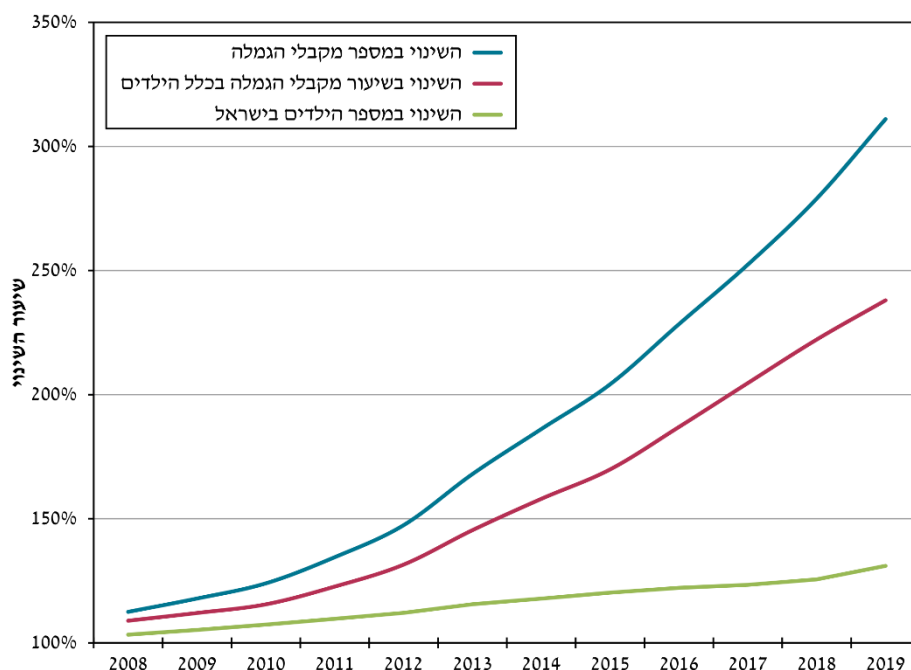
70,319 ילדים קיבלו בדצמבר 2019 גמלה לילד נכה – עלייה של 11.5% לעומת 2018. מ-2010 מספר המקבלים עולה בהתמדה בשיעור הגבוה מהגידול במספר הילדים בישראל (תרשים 4), מכמה סיבות: (א) מספר הזכאים עלה בעקבות יישום מסקנות ועדת אור-נוי (ב) החזרת ההשגחה כעילה לקצבה (גידול של 80% במספר הילדים הזקוקים להשגחה). (ג) גידול מתמשך במספר הילדים המאובחנים על רצף האוטיזם.

ביטוח נכות כללית

בדומה להתפלגות כלל הילדים עם הצרכים המיוחדים בישראל, כ-2/3 ממקבלי הגמלה הם בנים, בעיקר בגלל השכיחות הגבוהה של אוטיזם אצל בנים לעומת בנות (לוח 10). גיל הזכאות העיקרי הוא 6-13, בשל העומס המוטל על ההורים בהשוואה למקובל לקבוצת הגיל והמושפע גם מגיל המינימום הקבוע בתקנות בחלק מהעילות¹².

ב-2019 קיבלו 8,014 משפחות גמלה בעבור יותר מילד אחד (בסך הכל 14,804 ילדים); ל-811 בהן היו לפחות שלושה ילדים עם צרכים מיוחדים. כ-31% מן הילדים היו עם אוטיזם, כ-6% עם בעיות שמיעה, 1.1% עם ליקוי ראייה, כ-13% תלויים בעזרת הזולת וכ-21% היו זקוקים להשגחה או לנוכחות קבועה למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים (לוח 23 בנספח לוחות ענפי הביטוח).

תרשים 4: השינוי במספר המקבלים גמלה לילד נכה ובכלל אוכלוסיית הילדים (אחוזים), 2019-2008

12 באופן טבעי אצל ילדים, המוגבלות ניכרת ומחריפה עם הגיל.

לוח 10: מקבלי גמלה לילד נכה לפי גיל, מין וקבוצת זכאות (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

גיל (אחוזים)					סך הכל		קבוצת זכאות
17-14	13-10	9-6	5-3	עד 3	אחוזים	מספרים מוחלטים	
12,352	16,268	17,927	14,029	9,743		70,319	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
בנים							
63.2	68.5	69.7	69.7	63.3	67.3	47,381	סך הכל
8.9	8.9	8.9	6.1	3.5	7.6	5,338	תלויים בעזרת הזולת
16.7	21.3	22.6	16.8	22.5	20.0	14,108	זקוקים לנוכחות / השגחה קבועה
28.7	31.1	33.2	42.9	30.8	33.5	23,588	עם ליקוי מיוחד
8.9	7.2	5.0	3.9	6.5	6.2	4,347	זקוקים לטיפול רפואי מיוחד
בנות							
36.8	31.5	30.3	30.3	36.7	32.7	22,938	סך הכל
6.5	5.4	5.1	4.0	2.7	4.9	3,421	תלויות בעזרת הזולת
12.2	9.6	10.4	9.7	15.3	11.1	7,797	זקוקות לנוכחות / השגחה קבועה
10.5	10.1	10.4	13.7	13.3	11.4	8,031	עם ליקוי מיוחד
7.6	6.4	4.4	2.9	5.4	5.3	3,689	זקוקות לטיפול רפואי מיוחד

לוח 11: מקבלי גמלה לילד נכה (לרבות מוגדלת) לפי שיעור הגמלה הבסיסי והעסקת עובדת זרה (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

שיעור הגמלה הבסיסי (אחוזים)			סך הכל		העסקת עובדת זרה
188%	100%	50%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
7,730	40,674	21,915		70,319	סך הכל מספרים מוחלטים
11.0	57.8	31.2	100.0		סך הכל אחוזים
מעסיקים עובדת זרה					
72.3	26.5	1.2	100.0	782	סך הכל
59.2	38.1	2.7	100.0	147	מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים
לא מעסיקים עובדת זרה					
10.3	58.2	31.5	100.0	69,537	סך הכל
8.4	61.1	30.5	100.0	14,657	מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים

לכ-1% מן הילדים היתה מטפלת עובדת זרה בביתם, וכ-71% בהם היו תלויים לחלוטין בזולת בכל פעולות היומיום (אפשר לזהותם לפי שיעור הגמלה – 188%) (לוח 11). מספרם של הילדים עם מטפלת הוסיף לגדול ב-2019, כנראה משום שהגדלת הקצבה אפשרה ליותר משפחות לממן

ביטוח נכות כללית

העסקת מטפלת. שיעור הילדים שמשולמת בעבורם גמלה מוגדלת כמעט זהה בקרב מי שמעסיקים מטפלת זרה ומי שלא (כ-20%). אין מידע בנוגע למעסיקים של מטפלת ישראלית.

גמלה למוגבלים בניידות

תנאי הזכאות

גמלת ניידות מעניקה תשלומים והטבות למוגבלים בניידות בשל ליקויים ברגליים¹³. לגמלה זכאים תושבי ישראל בני 3-67, שוועדה רפואית של משרד הבריאות קבעה כי הם מוגבלים בניידות בשיעור של 40% לפחות לצמיתות (לבעלי רישיון נהיגה בתוקף) או בשיעור 60% ויותר לצמיתות (למי שאין רישיון נהיגה).

מי שהוא אחד מאלה, אינו זכאי להטבות ועליו לבחור בגמלה אחת (שר"מ או ניידות), ילד נכה או ניידות): (א) הוא מקבל שר"מ בשיעור נמוך מ-100% ולא נקבעו לו 100% מוגבלות בניידות או שהוא אינו זקוק ומשתמש בכיסא גלגלים. (ב) ילד המקבל גמלה לילד נכה ולא מלאו לו 3 שנים, או שמלאו לו 3 שנים ולא נקבעה לו מוגבלות בניידות גבוהה מ-80%, או שהוא אינו זקוק ומשתמש בכיסא גלגלים.

משפחה שבה שני ילדים או יותר, שלכל אחד מהם נקבעו 80% לפחות מוגבלות בניידות או שנקבע כי הם אינם מסוגלים ללכת בכוחות עצמם, והם מתגוררים באותה דירה, עשויה להיות זכאית גם לגמלה לילד נכה וגם להטבות לפי הסכם הניידות גם אם עדיין לא מלאו לילדים 3 שנים.

גמלת הניידות ממומנת מכספי אוצר המדינה על-פי הסכם שנחתם בין משרד האוצר לבין המוסד לביטוח לאומי והיא מוסיפה להיות משולמת גם לאחר גיל 67. גם הזכאות להטבות מוסיפה להתקיים לאחר גיל 67, אלא אם כן ההשתתפות בהוצאות הניידות משולמת מכוח חוקים אחרים.

התשלומים וההטבות

- **קצבה חודשית:** משולמת לבעלי רכב להשתתפות בהוצאות השימוש ברכב (דלק, ביטוח הרכב והאביזרים, תיקונים ושירותים ואמצעי מיגון) או לחסרי רכב להוצאות הניידות כאשר המרחק מהבית למקום העבודה וחזרה גבוה מ-40 ק"מ. לגמלה מלאה עם תוספת זכאי רק מי שמוגדר כמשתכר (עובד ומשתכר לפחות 25% מהשכר הממוצע, או שלו 80% מוגבלות בניידות ויותר, או שהוא זכאי לרכב לאביזרים מיוחדים). מי שאינו משתכר זכאי ל-50% מהגמלה המלאה. הגמלה מתעדכנת על-פי התייקרות של ההוצאות להחזקת רכב.

13 כפוף לרשימת הליקויים המופיעה בתוספת א' להסכם הניידות.

- **הלוואה עומדת:** ניתנת לקונה רכב חדש, לשם מימון מלא או חלקי של המיסים החלים על הרכב. סכום ההלוואה יהיה כסכום המיסים החלים על הרכב הקובע (כהגדרתו בחוק) ועל-פי רמת המוגבלות, ולא יותר מסכום המיסים החלים על הרכב הנרכש. ההלוואה ניתנת לבעל רישיון נהיגה אם חלפו 42 חודשים ממועד קבלת ההלוואה הקודמת; למי שאין רישיון נהיגה – אם חלפו 48 חודשים; ולבעל רכב לאביזרים מיוחדים אם חלפו 60 חודשים. אם הרכב נגנב או ניזוק כליל בתאונה או שחלה החמרה במצב הרפואי והמכון הרפואי אישר שצריך להחליפו, אפשר לקבל הלוואה עומדת חדשה. מי שאין לו רישיון נהיגה יקבל הלוואה עומדת בשיעור 75% מההלוואה לנוהג. ההלוואה מוחזרת למוסד בכפוף לכללים שנקבעו.
- **סיוע ברכישת הרכב הראשון (קרן הלוואות):** ניתן למי שהוועדה הרפואית קבעה כי הוא זקוק ומשתמש בכיסא גלגלים והמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע כי דרוש לו רכב שאפשר להיכנס לתוכו או לנהוג בו בכיסא גלגלים (רכב לאביזרים מיוחדים); או למוגבל בניידות בשיעור 90% לפחות, עם רישיון נהיגה, שלומד או עובד או נמצא בשיקום. הסיוע ניתן מקרן הלוואות, שיעורו 80% מערך הרכב ללא מיסים, והוא הופך למענק בתום חמש שנים.
- **הלוואה לרכישה והתקנה של אביזרים ברכב:** ניתנת למי שזקוק ומשתמש בכיסא גלגלים שהמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע כי דרוש לו רכב לאביזרים מיוחדים. גובה ההלוואה 95% מערך האביזרים ומעלות התקנתם, כולל המיסים החלים עליהם, ובעבור אביזרים חדשים בלבד. במקרה של רכב עם מתקן הרמה ניתן גם סיוע לרכישת המתקן.
- **החזר הוצאות לרכישה והתקנת אביזרים ברכב פרטי:** ניתן לבעל רישיון נהיגה בתוקף שהמכון לבטיחות בדרכים קבע כי דרושים לו אביזרים נוספים לצורך הנהיגה, לבטיחות הנסיעה ולשימוש ברכב, בעבור האביזרים שהותקנו.

מקבלי גמלת ניידות ותשלומים נלווים

בדצמבר 2019 קיבלו 45,584 איש תשלומים והטבות – גידול של 4.3% לעומת דצמבר 2018; כ-65% בהם קיבלו גמלה נוספת מענף נכות ו-2,668 נוספים היו זכאים לקצבת נכות מענף נפגעי עבודה (לוחות 2 ו-3). אפשר להניח כי מי שאינם מקבלים גמלה נוספת משתכרים שכר גבוה השולל מהם את הקצבה או שהם נאלצים לוותר על גמלאות אחרות בשל הכפל עם ניידות. כ-62% ממקבלי גמלת ניידות הם גברים, אך שיעורן של הנשים שמוגבלותן גבוהה ביותר (90%-100%) גדול משיעור הגברים – 36% לעומת 30% בהתאמה.

היקף התשלומים וההטבות תלוי בבעלות על רכב, בגודל הרכב (המסווג לפי נפח המנוע) ובמידת עצמאותו של האדם (נוהג בעצמו או לא). כ-78% זכאים לגמלה כבעלי רכב ולכ-38% בהם רכב קטן (בעל נפח מנוע של עד 1300 סמ"ק) (לוח 12).

כ-70% ממי שבבעלותם רכב נוהגים בעצמם. חריגים הם בעלי רכב ואן, שמרביתם דווקא אינם נוהגים בעצמם ברכב, כנראה בגלל מצבם הרפואי הקשה ותלותם בכיסא גלגלים. ככל שהתלות בכיסא הגלגלים גדולה יותר שיעור המוגבלות גבוה יותר והרכב יהיה גדול יותר (כדי שהכיסא יוכל

ביטוח נכות כללית

להיכנס לרכב). יותר מ-91% מהמרותקים לכיסא גלגלים ועוד כ-39% מהזקוקים ומשתמשים בו (מי שיכולים לעבור מהכיסא לרכב) הם בעלי שיעור מוגבלות הגבוה מ-90% (לוח 13).

לוח 12: מקבלי גמלת ניידות לפי נהיגה, בעלות על רכב וגודל הרכב (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2019

בעלות על רכב / נפח מנוע	סך הכל		נהיגה (אחוזים)	
	מספרים מוחלטים	אחוזים	נוהג בעצמו	לא נהוג
סך הכל מספרים מוחלטים	45,584		25,039	20,545
סך הכל אחוזים		100.0	54.9	45.1
בעלי רכב				
1,300 סמ"ק	13,574	100.0	79.0	21.0
1,800 סמ"ק	11,592	100.0	87.9	12.1
2,000 סמ"ק	1,363	100.0	86.1	13.9
2,500 סמ"ק	273	100.0	97.1	2.9
ואן	8,734	100.0	30.7	69.3
חסרי רכב	10,048	100.0	.	100.0

לוח 13: מקבלי גמלת ניידות לפי דרגת המוגבלות. מין ותלות בכיסא גלגלים (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2019

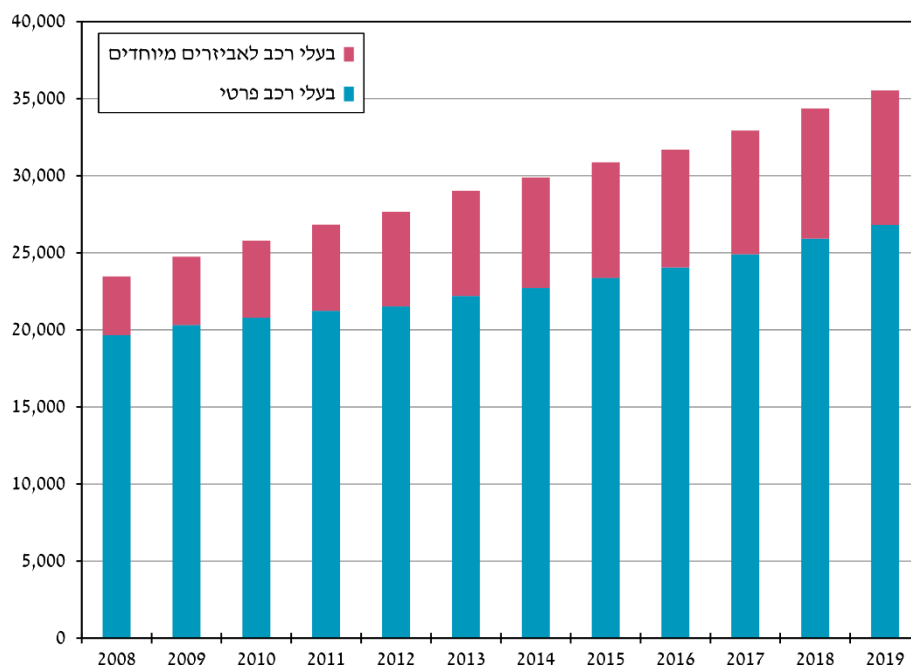
תלות בכיסא גלגלים	סך הכל		דרגת מוגבלות (אחוזים)					
	מספרים מוחלטים	אחוזים	40%-49%	50%-59%	60%-69%	70%-79%	80%-89%	90%-100%
סך הכל מספרים מוחלטים	45,584		4,564	3,939	4,403	5,927	11,926	14,825
סך הכל אחוזים		100.0	10.0	8.6	9.7	13.0	26.2	32.5
גברים								
סך הכל	28,061	100.0	12.0	8.9	9.9	12.6	26.1	30.5
מרותקים	5,521	100.0	0.1	0.1	0.1	0.3	9.1	90.2
זקוקים ומשתמשים	7,413	100.0	3.5	2.0	9.0	7.1	40.3	38.1
ללא כיסא גלגלים	15,127	100.0	20.5	15.4	13.9	19.9	25.4	4.9
נשים								
סך הכל	17,523	100.0	6.9	8.3	9.3	13.6	26.1	35.8
מרותקות	4,051	100.0	0.1	0.1	0.2	0.3	7.5	91.8
זקוקות ומשתמשות	5,170	100.0	2.4	2.8	8.7	7.3	38.7	40.1
ללא כיסא גלגלים	8,302	100.0	13.0	15.6	14.1	24.0	27.5	5.8

לאחר שנים שבהן ירד שיעור הזכאים שבבעלותם רכב פרטי ועלה שיעורם של המחזיקים ברכב לאביזרים מיוחדים, בין היתר בגלל היקף ההטבות לבעלי רכב כזה, ניכרת בחמש השנים האחרונות מגמת התייצבות בשיעורם של בעלי הרכב לאביזרים מיוחדים (תרשים 5). כיום 25%

מבעלי הרכב הם בעלי רכב לאביזרים מיוחדים, ומכאן גם העלייה בהוצאה הציבורית על ביטוח ניידות.

34% ממקבלי הגמלה אינם בגיל העבודה – כ-12% ילדים וכ-22% קשישים. רוב המקבלים (67%) סובלים משיתוקים בגפיים התחתונות (לוח 14). ככל שהגיל צעיר יותר שיעור המשותקים גבוה יותר ושיעור הסובלים מליקויים אחרים נמוך יותר, משום שמבוגרים סובלים גם ממוגבלויות המתפתחות עם הגיל בעוד שילדים סובלים בדרך כלל מליקויים מולדים.

תרשים 5: בעלי רכב לאביזרים מיוחדים, 2008-2019

גמלת ניידות בארץ ובעולם

רק במדינות ספורות במערב ניתנת הטבה ייחודית למוגבלים בניידות כפי שיש בישראל, והסיבה העיקרית היא העדר הנגשה מספקת בתחבורה הציבורית בישראל. במדינות אחרות אפשרויות הניידות רבות – רכבות עירוניות ובינעירוניות ואוטובוסים ושירותי הסעה עירוניים, בין-עירוניים וייעודיים. זאת ועוד: במדינות רבות התגמול לניידות ניתן כחלק מהתשלומים לתלויים בזולת (המקבילים לקצבת שר"מ בישראל). בהשוואה למדינות במערב שבהן משולם תגמול נפרד, ישראל ניצבת בראש בכל הנוגע למגוון ולהיקף ההטבות ובפער ניכר מהיתר – בחלקו כנראה בשל עלויות רכישת רכב בארץ ואחזקתו וכאמור גם בשל בעיות ההנגשה של התחבורה הציבורית בישראל.

ביטוח נכות כללית

לוח 14: מקבלי גמלת ניידות לפי גיל וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2019

67 ויותר	גיל (אחוזים)						סך הכל		ליקוי עיקרי
	66-60	59-50	49-40	39-30	29-18	17-3	אחוזים	מספרים מוחלטים	
10,014	9,466	7,529	5,108	4,003	4,119	5,345		45,584	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
52.6	58.0	61.3	69.0	78.1	87.5	94.9	67.3	30,699	שיתוקים בגפיים התחתונות
23.7	21.4	17.3	12.4	9.4	4.6	1.2	15.3	6,971	הגבלת תנועת המפרקים
8.7	8.1	5.8	1.6	0.6	0.1	.	4.8	2,187	אי ספיקה בעורקים
4.3	5.0	5.9	5.7	3.4	2.4	0.8	4.2	1,923	קטיעות
3.4	2.7	4.1	4.8	3.2	1.5	1.0	3.1	1,389	נקיעות
2.9	1.9	2.0	2.1	1.2	0.4	0.5	1.8	814	מפרקים מדומים
3.6	1.8	2.5	2.4	1.6	0.8	0.5	2.1	957	קשיונות
0.8	1.1	1.1	2.0	2.5	2.7	1.1	1.4	644	אחר

פיצוי לנפגעי גזת

גזת (Tinea Capitis) היא מחלת עור פטרייתית הגורמת בדרך כלל לכתמים וגיוריים בעור. כיום נעשה שימוש בגלולות או במשחות לטיפול במחלה, אך עד 1959 לא היתה לה תרופה יעילה ונעשה שימוש בהקרנות רנטגן, שתופעות הלוואי שלהן התבררו כחמורות.

על-פי חוק הפיצויים לנפגעי גזת מ-1994, זכאים לפיצוי מי שטופלו בהקרנות בשנים 1960-1946 בידי המדינה, הסוכנות היהודית, קופות החולים או ההסתדרות הרפואית הדסה. את הפיצויים מממן אוצר המדינה והם משולמים בידי המוסד לביטוח לאומי.

לגמלה זכאי תושב ישראל שחלה בגזת אם שיעור נכותו הרפואית 5% ויותר, ושוועדת מומחים קבעה שבעקבות הטיפול בהקרנה הוא סובל מאחד מאלה: סרטן לסוגיו באזור הראש והצוואר, סרטן הדם, גידולים שפירים במוח וחוסר בשיער באזורי הצלקות בעור הקרקפת. הזכאות לפיצוי אינה גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות מביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

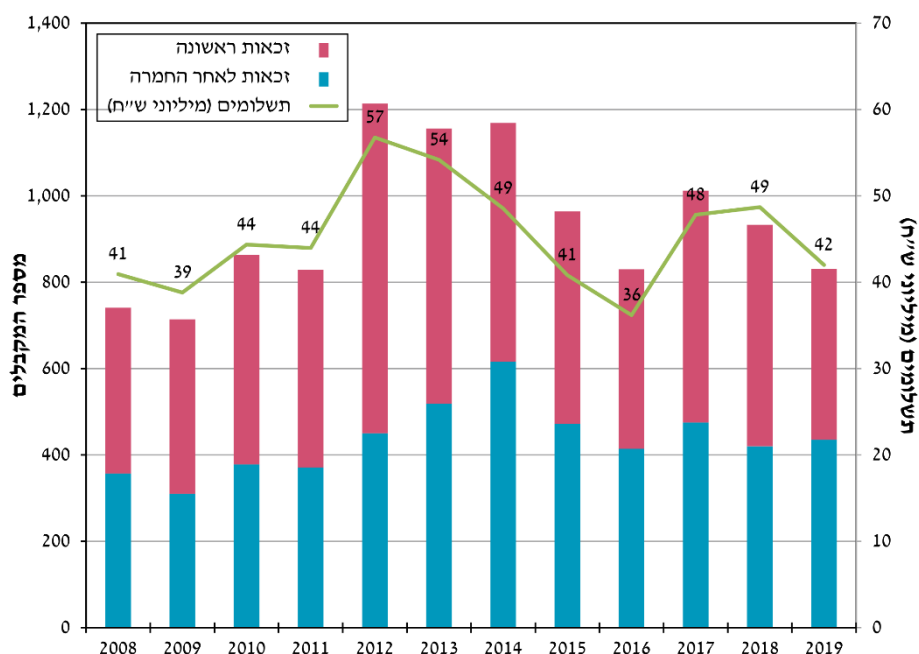
גובה הפיצוי

- **קצבה חודשית**: משולמת למי שנקבעו לו 40% נכות רפואית ויותר. שיעורה 25% מהשכר הממוצע על-פי חוק הביטוח הלאומי מוכפל באחוזי הנכות הרפואית. הסכום בדרגת נכות 100% ב-2019 – 2,568 ש"ח.
- **פיצוי חד-פעמי**: משולם לחולה עם 75% נכות רפואית ויותר – 186,393 ש"ח, ולחולה עם 40%-74% נכות רפואית מחצית הסכום – 93,197 ש"ח.
- **מענק מחליף קצבה**: משולם באופן חד-פעמי לחולה עם 39%-5% נכות רפואית. מחושב כאחוז מסכום הקצבה המלאה (בהתאם לאחוזי הנכות הרפואית שנקבעו), מוכפל ב-70.

- **מענק לשאירים**: משולם לבן/בת זוג של חולה שנפטר. אם יש עימו ילד – בגובה 36 קצבאות חודשיות מלאות – 92,448 ש"ח. אם אין עימו ילד או לילדו של חולה שנפטר – בגובה 60% מסכום המענק המלא לשאירים – 55,5469 ש"ח.

בתרשים 6 מוצג מספר מקבלי המענקים על-פי הזכאות הראשונה שלהם והזכאות המוגדלת לאחר החמרת המצב. התשלומים בתרשים נזקפים לשנה שבה שולמו, ומי שאושרו להם שיעורי נכות רפואית גבוהים יותר לאחר תביעה חוזרת, נספרים כמקבלי פיצויים במועד החדש.

תרשים 6: נפגעי גזת שקיבלו מענקים, 2008-2019

מקבלי הפיצוי

בסוף 2019 איש קיבלו קצבה חודשית, 230 בהם קיבלו אותה לראשונה (לוח 15). גילם הממוצע של הזכאים (73) גבוה למדי בשל תקופת הזכאות הקבועה בחוק. בניגוד למרבית הגמלאות בענף נכות, רוב המקבלים קצבה זו (כ-60%) הם נשים, ככל הנראה בגלל מודעות עצמית גבוהה יותר לתופעות הלואי ושיעור הישרדות גבוהים יותר מהמחלה.

מרבית מקבלי הקצבה – כ-42% – סובלים מפגימות בעור ודרגת הנכות שלהם נמוכה, וכ-8% סובלים מליקוי פנימי ודרגת הנכות שלהם גבוהה יותר (בדרך כלל אלה חולי הסרטן הקשים) (לוח 16). מלבד ההבדלים בדרגת הנכות, יש כנראה בין חולים אלה הבדלים גם בתוחלת החיים.

ביטוח נכות כללית

לוח 15: נפגעי גזזת המקבלים קצבה חודשית, לפי גיל ומין (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

סך הכל	גיל (אחוזים)			
	70 ויותר	69-65	64-60	59-50
סך הכל מספרים מוחלטים	3,003	1,405	403	16
סך הכל אחוזים	100.0	100.0	100.0	100.0
גברים	42.0	35.3	43.7	43.7
נשים	58.0	64.7	56.3	56.3

לוח 16: נפגעי גזזת המקבלים קצבה חודשית, לפי דרגת הנכות הרפואית והליקוי המזכה* (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2019

הליקוי המזכה	דרגת הנכות הרפואית (אחוזים)				סך הכל	
	100%-80%	79%-60%	59%-50%	49%-40%	מספרים מוחלטים	אחוזים
סך הכל מספרים מוחלטים	724	1,168	976	1,959	4,827	
סך הכל אחוזים	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0.0	
פגיונות בעור						
צלקות ופגיונות בעור	21.7	36.0	49.1	50.1	2,038	42.2
התקרחות פנימי	1.4	6.0	13.8	31.3	829	17.2
בלוטות הלימפה	22.5	14.8	6.5	0.5	408	8.4
אחר	10.9	7.1	8.5	6.9	380	7.9
נוירולוגי	41.8	34.8	21.9	10.4	1,127	23.4
אחר	1.7	1.3	0.2	0.8	45	0.9

* הליקוי המזכה הוא לא בהכרח הליקוי הדומיננטי. לדוגמה, לכ-30% ממקבלי הקצבה הליקוי הדומיננטי הוא נפשי, שאינו בא לידי ביטוי כלל בלוח.

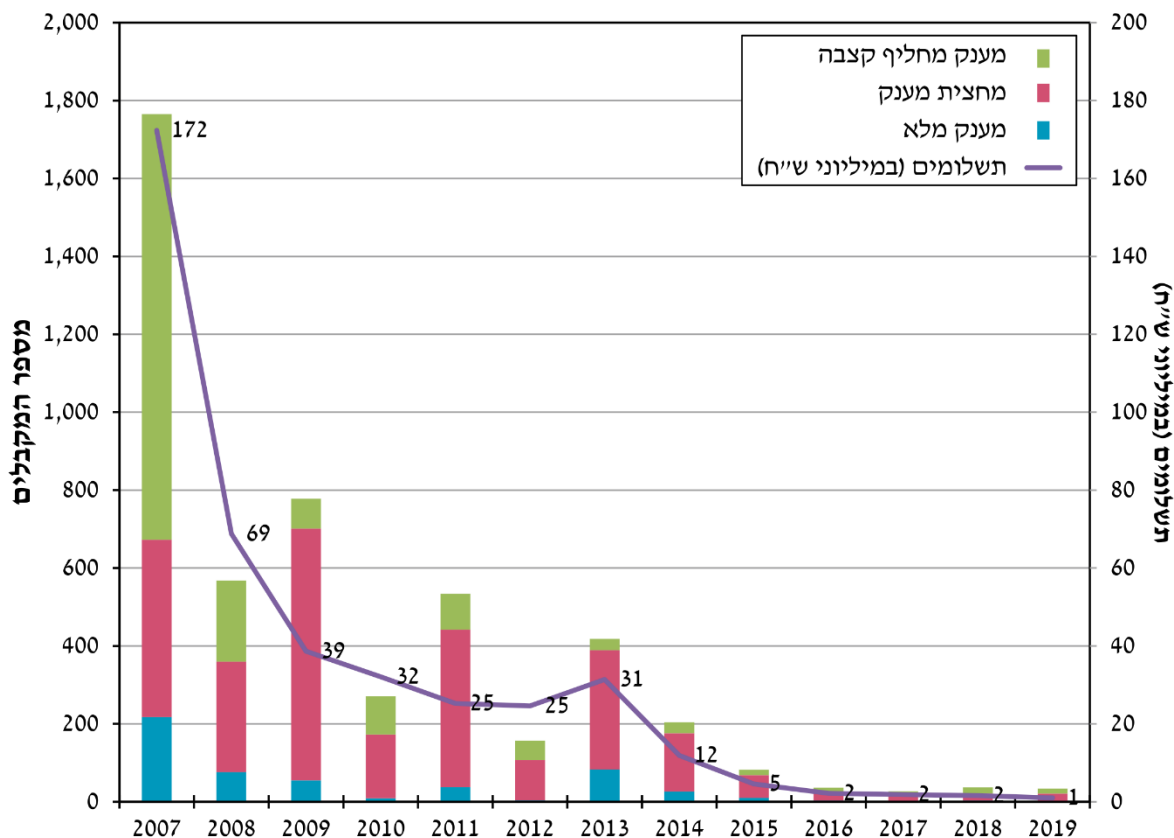
פיצוי לנפגעי פוליו

מחלת הפוליו (Poliomyelitis) פוגעת בתאי העצב התנועתיים שבחוט השדרה ועקב כך נפגעים סיבי העצבים והשרירים. כמחצית מן החולים מחלימים לחלוטין מהנגיף וכמחצית סובלים ממוגבלויות בדרגה משתנה. על-פי חוק הפיצויים לנפגעי פוליו מ-2007, זכאי לפיצוי מי שחלה בנגיף הפוליו בשטח ישראל או מחוצה לה¹⁴ מי שקיבל טיפול רפואי בשטחה עד סוף שנת 1969, ורופא מטעם הביטוח הלאומי קבע כי הוא סובל מנכות רפואית או ממוגבלות בניידות שנגרמו

14 הזכאות למי שחלה מחוץ לישראל – מ-2012.

מהמחלה או מהחמרה בה שנים לאחר מכן (תסמונת פוסט-פוליו¹⁵). התשלומים ממומנים מאוצר המדינה ומשולמים בידי הביטוח הלאומי.

תרשים 7: נפגעי פוליו שקיבלו מענקים, 2007-2019

* מי שנקבעו להם אחוזי נכות רפואית גבוהים יותר לאחר שהגישו תביעה חוזרת, נמנו כזכאים לפיצויים במועד הזכאות המחודשת.

גובה הפיצוי

- **קצבה חודשית**: משולמת למי שנקבעו לו 20% נכות רפואית או יותר על-פי דרגת הנכות. קצבה מלאה שיעורה 50% מהשכר הממוצע על פי חוק הביטוח הלאומי (5,137 ש"ח ב-2019).
- **פיצוי חד-פעמי**: משולם למי שנקבעה לו נכות רפואית לצמיתות: עד 74% – 61,374 ש"ח, 75%-94% – 122,752 ש"ח, יותר מ-95% – 147,301 ש"ח.

15 נגרמת משחיקת תאי העצב ומאופיינת בירידה בפעילות השרירים המלווה בחולשה וכאבים.

ביטוח נכות כללית

- **מענק מחליף קצבה** : משולם למי שנקבעו לו פחות מ-20% נכות רפואית על-פי דרגת הנכות (מתוך הקצבה החודשית המלאה) ומוכפל ב-70 (תרשים 7).

נוסף על תשלומים אלה, המדינה משתתפת במימון טיפולים רפואיים, אביזרים ומכשירים רפואיים הנדרשים לנפגעי הפוליו לניהול שגרת חיים תקינה ושאינם נכללים בסל הבריאות. חשוב לציין כי הזכאות לפיצוי אינה גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות בביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

מקבלי קצבה לנפגעי פוליו

בדצמבר 2019 הגיע מספר מקבלי הקצבה ל-4,069 – ירידה קלה לעומת 2018. בגלל אופי הקצבה, מספר המקבלים והמצטרפים החדשים יורד במעט מדי שנה, ובשנת 2019 לא היו מצטרפים חדשים. 72% מן הזכאים מקבלים גמלה אחת נוספת לפחות מענף נכות (לוח 2).

לוח 17: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית. לפי מין ומועד הופעת המחלה (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2019

מין (אחוזים)		סך הכל		מועד הופעת המחלה
נשים	גברים	אחוזים	מספרים מוחלטים	
1,816	2,253		4,069	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
10.1	8.2	9.0	368	לפני הקמת המדינה
75.9	72.2	73.9	3,006	1959-1948
8.0	11.4	9.9	402	1969-1960
3.2	5.0	4.2	171	1979-1970
2.8	3.2	3.0	122	1980 עד היום

מרבית נפגעי הפוליו חלו בראשית ימיה של המדינה, לפני שהחל השימוש בחיסון נגד פוליו ב-1961, אך ידועים גם מקרים ספורים לאחר מכן, כנראה בילדים או בוגרים שלא חוסנו (לוח 17). ממצא זה יכול להסביר את גילם הממוצע המבוגר יחסית של מקבלי הקצבה – 67. היתר הם בעיקר אנשים שחלו מחוץ לגבולות המדינה וטופלו בארץ או מי שסובלים מהתפרצות מאוחרת של המחלה, בהם גם מי שלא חוסנו.

כמחצית ממקבלי הקצבה החודשית סובלים מתסמונת פוסט-פוליו – תסמונת העלולה להתפרץ עד 45 שנה לאחר ההידבקות בנגיף. בקרב הסובלים מהפרעות בעצבים הקרניאליים (עצבי הגולגולת) ותסמונת פוסט-פוליו, חלקם של בעלי דרגת נכות גבוהה גבוה מחלקם בקרב הסובלים משיתוקים בגפיים ופגימות בעצמות (לוח 18). מאז הוחל החוק, תשלומי המענקים לנפגעים קטנים מדי שנה (תרשים 7).

לוח 18: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית. לפי דרגת הנכות הרפואית והליקוי המזכה (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2019

נכות רפואית (אחוזים)						סך הכל		הליקוי המזכה
-90%	-80%	-70%	-60%	-50%	-20%	מספרים מוחלטים	אחוזים	
100%	89%	79%	69%	59%	49%			
939	1,284	165	271	467	943	4,069		סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
32.1	12.7	15.7	16.6	12.4	11.3	17.2	700	הפרעות בעצבים הקרניאליים
1.8	5.2	37.6	45.4	26.4	64.5	24.6	1,000	שיתוק בעצבי הגפיים
5.8	5.2	6.7	12.5	9.4	16.0	8.9	362	מחלות ופגיונות בעצמות
60.3	76.9	40.0	25.5	51.8	8.2	49.3	2,007	פוסט-פוליו

היקף התשלומים

בשנת 2019 שולמו בענף נכות סך של כ-18.8 מיליארד ש"ח – עלייה ריאלית של 7.3% לעומת 2018. עיקר הגידול נובע מהרחבת הזכאות לקצבת נכות כללית ומהתוספות בשר"מ. חלקם של התשלומים לגמלאות נכות ושיקום בכלל גמלאות הענף עלה והגיע ב-2019 לכ-63.5% (לוח 19).

לנפגעי גזת שולמו כ-151,432 אלף ש"ח ולנפגעי פוליו כ-175,274 אלף ש"ח. בשנים 2013-2017 חלקם של תשלומי הגמלאות בנכות בכלל גמלאות המוסד היה יציב, וב-2018 וב-2019 עלה ל-20% מן התשלומים (לוח 20).

גובה קצבת הנכות הממוצעת מושפע משיעור הזכאים לגמלה מלאה, משיעור הזכאים לתוספת בעבור התלויים בהם, ומשיעור הזכאים שיש להם הכנסות מעבודה או שלא מעבודה. ב-2019 הקצבה הממוצעת היתה 3,484 ש"ח לחודש, שהם כ-33% מהשכר הממוצע, לעומת 32.9% ממנו ב-2018 (לוח 21).

לוח 19: התשלומים בענף נכות כללית לפי סוג הגמלה (אחוזים). 2019-2014

שנה	סך הכל	נכות ושיקום	שירותים מיוחדים	ילד נכה	ניידות	אחר *
2014	100.0	65.2	11.3	10.2	9.1	4.2
2015	100.0	63.3	12.1	11.8	9.0	3.8
2016	100.0	62.2	12.7	12.2	9.2	3.7
2017	100.0	62.6	12.6	12.9	9.1	2.8
2018	100.0	63.5	11.9	12.8	8.3	3.5
2019	100.0	63.5	11.8	13.4	8.1	3.2

* פיצוי לנפגעי גזת ופוליו, תוספת לנכים מוגשמים, תשלומי מינהל לגורמי חוץ (כולל תשלומי מנהל לקרנות, סיוע משפטי, ועדות רפואיות ומחקרים) ותגמולי נכות על חשבון אוצר המדינה.

ביטוח נכות כללית

לוח 20: התשלומים בענף נכות כללית וחלקם בכלל גמלאות הביטוח הלאומי, 2014-2019

שנה	תשלומי ענף נכות כללית	
	גידול שנתי ריאלי (%)	אלפי ש"ח (מחירי 2019)
2014	6.0	13,359,600
2015	4.4	13,952,977
2016	4.4	14,570,534
2017	6.7	15,545,683
2018	12.8	17,531,338
2019	7.3	18,805,196

לוח 21: קצבת נכות ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2014-2019

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2019 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,867	2,887	31.3
2015	2,862	2,901	30.6
2016	2,859	2,913	29.9
2017	2,916	2,964	29.6
2018	3,356	3,384	32.9
2019	3,484	3,484	33.2

הקצבה הממוצעת לשירותים מיוחדים (כולל הקח"ן) היתה ב-2019 2,659 ש"ח – עלייה ריאלית של 0.6% לעומת 2018 (לוח 22), והיא נובעת בעיקר מן התוספת שניתנה לזכאים בשתי הרמות הגבוהות. הקצבה הממוצעת כאחוז מהשכר הממוצע כמעט לא השתנתה בין שתי השנים.

לוח 22: קצבת שר"מ ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2014-2019

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2019 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,464	2,484	26.9
2015	2,509	2,543	26.8
2016	2,541	2,589	26.6
2017	2,540	2,582	25.8
2018	2,620	2,642	25.7
2019	2,659	2,659	25.4

גובה הגמלה הממוצעת לילד נכה (כולל הקח"ן) מושפע משינויים שהתרחשו בשנים האחרונות לדוגמא: (א) האחדה של התוספת ללימודים ולדמי מחיה (בעקבות המלצות ועדת אור-נוי), ותשלום תוספת לימודים לכלל מקבלי הגמלה. (ב) הגידול במקבלי הקצבה התלויים לחלוטין בזולת. (ג) הגידול החדד במקבלי הקצבה הזקוקים להשגחה. (ד) תוספת של כ-50 מיליון ש"ח הוקצו לזכאים לגמלה בשיעור של 50% ולזכאים בשיעור 188%. ב-2019 הגמלה הממוצעת עלתה ריאלית ב-1.8% לעומת 2018 (2,675 ש"ח), אך כאחוז מהשכר הממוצע ירדה מעט, ב-0.1% (לוח 23).

גמלת הניידות הממוצעת ירדה בין 2018 ל-2019 כאחוז מהשכר הממוצע – מ-20.9% ל-20.4% בהתאמה, והגיעה ל-2,135 ש"ח בחודש (לוח 24). במצטבר ירדה הגמלה כאחוז מהשכר הממוצע בכ-3 נקודות האחוז בחמש השנים האחרונות. הקצבה הממוצעת לנפגעי גזות היתה ב-2019 1,514 ש"ח בחודש, ולנפגעי פוליו – 3,551 ש"ח לעומת 1,457 ש"ח ו-3,422 בהתאמה ב-2018.

לוח 23: גמלה לילד נכה ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2014-2019

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2019 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,414	2,431	26.4
2015	2,549	2,583	27.3
2016	2,542	2,590	26.6
2017	2,547	2,589	25.9
2018	2,605	2,627	25.6
2019	2,675	2,675	25.5

לוח 24: גמלת ניידות ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2014-2019

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2019 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,143	2,158	23.4
2015	2,139	2,168	22.9
2016	2,136	2,177	22.4
2017	2,135	2,171	21.7
2018	2,132	2,150	20.9
2019	2,135	2,135	20.4